

111918

NS-fanger ble dårlig

behandlet etter krigen

Oslo (NTB-Per Kollstad): Flere norske landssvikerne døde i fangenskap etter 1945. Mange ble utsatt for vold, og en del måtte grave fram lik, går det fram av den første spørreundersøkelsen som er gjort om forholdene for NS-fangene i Norge.

— Forholdene i NS-leirene var omstridt i samtiden. Mange NS-fangene ble dårlig behandlet, slår Johs. Myhren fra Lillehammer fast. Rapporten er laget på bakgrunn av en spørreundersøkelse hvor 269 landssvikere svarte. Myhren fikk selv en dom for landssvik. Han er utdannet historiker, og arbeidet som lektor etter at han ble sluppet fri i 1950.

Rapporten er en del av det omfattende prosjektet «Norge under okkupasjonen», hvor blant andre professor Tore Pryser er rådgiver. Formålet er å kartlegge noe av det som skjedde i Norge under krigen.

29 døde

29 personer døde ifølge Myhren i landssvikerleirene. Han hevder at en nærmere undersøkelse vil avdekke at dødstallene var langt høyere.

En av deltakerne i undersøkelsen forteller om en episode hvor en politifullmektig uten grunn fortalte en solid bonde at han ville miste gården og alt han eide. Bonden skar over pulsåren neste natt, og var død da han ble funnet.

Flere NS-fanger måtte også grave fram lik. Myhren var en av dem.

— Vi måtte grave i det vi kom og gikk i, uten noen beskyttelse. Det var en hard fysisk og psykisk belastning å ta i halvratne lik med bare hendene, sier Myhren.

Truet med å skyte

Flere av landssvikerne mener at arrestasjonen og det første møtet med fangeleirene var ille. Verst gikk det ut over dem som ble arrestert av folk som hadde arbeidet for tyskerne under krigen. Disse hadde trolig behov for å bevise sitt nasjonale sinnelag.

Milorg-soldater og norsk politi utdannet i Sverige gikk også hardt fram. De som ble arrestert av det regulære politiet fikk den beste behandlingen.

Det samme var tilfelle når landssvikerne ble internert. Ekstravaktene var ofte brutale. Mange av dem truet med å skyte fangene. En Oslo-mann forteller at en del fanger ved Akershus ble ført ut og stilt med ansiktet tett inntil muren, mens en eksekusjonspeletong tok ladegrep bak ryggen på dem.

Syk av maten

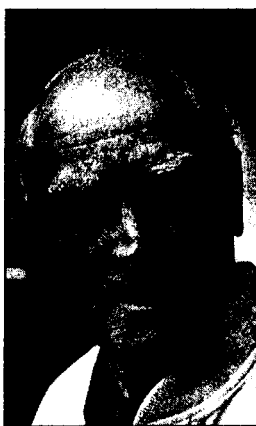
Innkvarteringen og kostholdet var også under all kritikk, mener Myhren. Fangene ble stuet tett sammen. Omlag halvparten av de tidligere fangene svarte at de ble syke av maten eller mangel på mat.

— Det ble servert råtne grønnsaker og bedervet fisk, forteller en av de spurte.

NS-fangene måtte også drive straffeeksersis. En av deltakerne i undersøkelsen forteller om kjøring av kull i trillebærer fram og tilbake. Kullet ble tømt og lastet på igjen med hendene. En annen var med på å rense — med munnen — en skolegård for sigarettneiper, papir og spyttklyser.

— Interessant stoff

Tore Pryser, professor i historie ved Høgskolen i Lillehammer, sier

UVERDIG: — Kritikkverdig og uverdig, sier Johs. Myhren, som har skrevet rapporten. Myhren ble dømt til 15 års fengsel, og måtte blant annet grave fram lik under straffeoppholdet. (NTB-foto: Asmund Hanslien/Gudbrandsdølen Lillehammer Tilskuer)

til NTB at rapporten inneholder mye interessant historisk stoff. Den må likevel brukes med forsiktighet, da spørreundersøkelsen ikke er representativ. 268 av 1206 som ble bedt om å delta svarte på spørsmålene.

— Hva er grunnen til at mange ikke svarte? Opplevde de ikke noen overgrep, eller vil de ikke rive opp minnene igjen fra en trist tid, spør Pryser.

Forholdene i NS-leirene var kontroversielle. Det store flertallet mente at landssvikerne fikk som fortjent. Myndighetene likte dårlig at det ble stilt spørsmål ved saken. De som tok opp de dårlige forholdene for NS-fangene, ble stemplet som silkefront. I 1950 ble det laget en stortingsmelding hvor det ble medgitt at det var grunn til kritikk. Forfatteren Kjell Fjørtoft tar i en bok som kommer til sommeren blant annet opp den behandlingen som NS-fangene fikk.

Pryser understreker at forholdene i NS-leirene må forstås ut fra situasjonen rett etter krigen.

— Det er ikke rart at mange mente at landssvikerne skulle få oppleve hvordan mange nordmenn hadde hatt det i fangenskap, sier Pryser.